

František Dryje

Jaroslav v kleci

„...kdož takové příběhy sami od sebe vyprávějí, protože je prožívají...“

Když jsem uvažoval o své dnešní promluvě, měl jsem zprvu za to, že budu hovořit o fotografiích Bruna Solaříka jako takových, prostě o jeho fotografické práci an sich. Vždyť některé z obrázků zde vystavených jsem znal již z dřívějška; avšak posléze se objevily jako výtvarný doprovod v *Antologii modrého humoru* a autor v tomto smyslu též nazval svou zde přítomnou výstavu: *O modrém humoru*. A tu mi nezbývá, nežli se – alespoň velmi částečně – tohoto fenoménu dotknout.

Jak asi většina z vás ví, modrý humor jako specificky pojmenovaný literární úkaz či tvůrčí projev objevil se spontánně koncem osmdesátých let v prostředí tehdy stejně spontánně vzniklého a se rozvinuvšího spolčení mladých brněnských autorů, kteří přijali enigmatické označení *okruh A.I.V.* Já se tu jistě nebudu zabývat ani zdaleka všemi aspekty, jež vedou teoretizující autory k svébytné pojmové extrapolaci už tak dosti nejednoznačného pojmu, v jaký se modrý humor vyvinul. Konstatuji, jak už jsem kdesi napsal, že oni tvůrci ve své době přinášejí nejen důkaz o životnosti surrealistické myšlenky, nejen konkrétní praktické a tvůrčí výsledky, ale v posledku i pokusy o její teoretická obohacení, jakkoli zahrnující třeba i mystifikační a sebemystifikační měřítko.

V souvislosti s autorem, jemuž dnes věnujeme pozornost, tedy s Bruno Solaříkem, můžeme jistě bez nadsázky a *bez ironie* prohlásit, že právě on je právem považován za jednoho z ústředních otců, synů i duchů modrého humoru. *Spiritus fertilis, Spiritus agens* i *Spiritus movens* v jedné osobě, mám-li se – jak je mým neodvyknutelným zvykem – vyjádřit vulgárně. A tak pokud chcete vědět, co to modrý humor je a čím by býti chtěl, nebo čím naopak není a být odmítá – čtěte autorův doslov k modré knize – k oné již zmíněné *Antologii modrého humoru*.

Já se na chvíli vrátím k výchozím dojmům a hodnocením, o nichž jsme v surrealistické skupině hovořili koncem osmdesátých let minulého století, tj. v době, kdy jsme se s příběhy modrého humoru postupně seznamovali. Především jsme se vesměs shodovali na tom, že jde o humor – prostě proto, že jsme v různé míře a intenzitě oněm textům smáli. Toto triviální konstatování má však háček – bylo a je zároveň zřejmé, že buď jde o druh specifického imaginativního humoru, jenž ve známe klasifikační škále absurdní – černý – objektivní humor – stojí nejbližší humoru absurdnímu, anebo že ony na první pohled prosté recesisticko–zaumné texty v sobě tají další, nepadno definovatelnou významovou polohu, jež zmíněné, ostatně

jen přibližné klasifikace přece jen přesahuje.

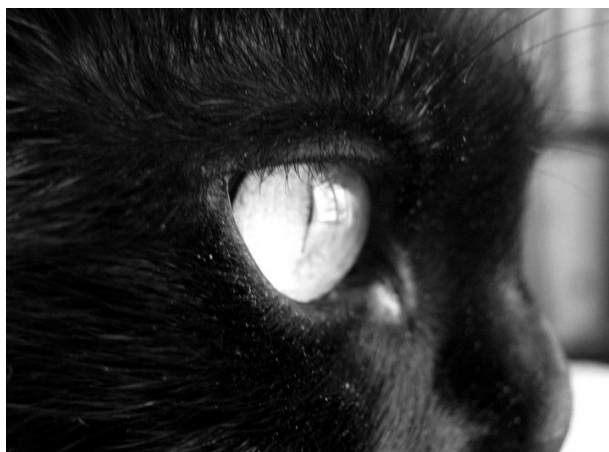
Pokusme se uvést příklady:

Příklad první:

Když jsem žil v Neapoli, postávala u dveří mého paláce žebračka, které jsem vždycky hodil pár drobných, než jsem nastoupil do vozu. Jednou jsem se v údivu nad tím, že jsem nikdy nezaslechl slova díků, na žebračku podíval. A vida, zjistil jsem, že to, co jsem pokládal za žebračku, je zeleně natřená bedna a v ní trocha červené hlíny a pár nahnilých banánů...

Příklad druhý:

Okolo Hradce, v malé zahrádce řádlil kolem roku 1715 vlk, kterému začali venkované po zlých zkušenostech říkat Pohlavár. Mnoho odvážných lovců se ho snažilo ulovit. Mnoho vlků zaplatilo za vetřelce životem. Po několika létech se však zjistilo, že v zahrádce řádlí – nepočítáme-li krtky – orangutan učitele od naproti, který si zamiloval okurky. Jsme s vámi, buďte s námi.

„Itálie vstoupila do Války“

„Nechtěl, nechtěl, volaly mladé dámy...“

Tyto dva příběhy mají po mém soudu společný základ v absurditě, ukryté v samé podstatě lidské komunikace, či snad komunikativnosti jako takové – oba jsou vlastně jakousi hrou na příběh a sdělení, jež z možné a reálné omylnosti výpovědi, činí omyl její funkčnosti – a z tohoto obrácení, či spíše vyvrácení smyslu se jakoby odpaňuje – ne-li přímo emanuje – uspořená energie, dávající vzniknout absurdnímu humoru.

Na rozdíl od druhého, první příběh nepochází ze zde přítomné modré knihy

(jak možná někteří z vás předpokládali), nýbrž napsal jej počátkem 20. století francouzský básník Max Jacob. Tento holý fakt může být vykládán dvojím způsobem: buďto jako důkaz pravdivosti úsloví o ničem novém pod sluncem, anebo jako příklad kontinuity jistého způsobu myšlení, imaginativního myšlení, jež odedávna – stejně jako mnohý jiný a jistě i *vrstevnatější* projev autentické básnické metamorfózy – torpéduje, zpochybňuje a na druhé straně paradoxně udržuje při životě jednostrannou konvenci kauzálního, logického či prostě racionálního pojmání a výkladu světa. V dějinách imaginace najdeme řadu předchůdců takového způsobu vyjadřování, ať se jmenovali Johnatan Swift, Alfons Allais, Alfred Jarry či třeba v některých okamžicích Jaroslav Hašek, Voskovec a Werich a další.

Konstatujeme tedy pracovně, že modrý humor je humorem svého druhu s jistým stylizovaným, nejistě znejist'ujícím přesahem k dekonspiraci i dekonstrukci konvenčních myšlenkových klišé a stereotypů. Stojí tak na jakémsi uvědoměle rozbitém a zároveň intuitivně rozvinutém půdorysu vyprávění či anekdoty, jež má i nemá pointu, jež pointu odmítá i přijímá, rozkládá a znovu skládá třeba tím, že zcela automaticky a nadlogicky přeskakuje z jednoho vyprávěcího kontextu do druhého, třetího či *x-tého* a zpět.

Leč dosti o tom. Již jsem se zmínil, že fotografie zde vystavené vznikaly v jiné době než příběhy, o nichž tu byla řeč. Autor pouze pomocí krátkých citátů vztáhl jednotlivá vyobrazení nikoli přímo k určitým textům, nýbrž udělil jim další, nečekaný a mimokonvenční význam, pohybuje se přitom na měňavkovité a křehké hranici funkční analogie i spontánní libovůle; vlastně je tu více či méně organicky, či naopak mechanicky interpretoval. Tato krátká spojení dvou původně nesouvisejících úrovní či hladin úvah (mám-li se vyjádřit bretonovským jazykem) plně odpovídají nadlogickému vzorci modrého humoru, jak jsem o něm před chvílí mluvil. Je bezesporu nezadatelným právem autora donekonečna interpretovat interpretované, a to v daném případě i skrze ta nejnehoráznější a nejnepřípadnější – tedy potenciálně modrohumorná – pojmenování. Tušíme však, že neexistuje a neplatí žádné železné pravidlo, jež vodu prosté libovůle promění vždy a za všech okolností ve zlaté či modré víno básnické metamorfózy... Jak mohu potvrdit nejen z vlastní trpké zkušenosti, objektivní náhoda bývá rozmarná

a nevěrná milenka, jež nám dá, či nedá... svůj dar, jak se jí, mrše, právě zachce. Je tedy na nás – ostatně jako vždy – zda některá *schválná schválnost schválnosti* nám ještě otevře oči či dveře do další dimenze vezdejšího světa, anebo zda narazíme na zed' čirého arbitrárna...

Budiž bohu žalováno, že první skupina zde vystavených fot a jejich pojmenování je v mém vjemu a názoru jednoznačně bohatší. Například obrázky nazvané *Ten se bude divit...*, *A odešel na toaletu*, či *Drtily vše, co jim stálo v cestě*, ale i enigmatičtější *Nechtěl, nechtěl, volaly mladé dámy...* anebo *Itálie vstoupila do Války*, či třeba *Šel jsem si lehnout* mi sdělují cosi, co mě zajímá a co se po mém soudu skutečně děje, i když pohříchu za oním pověstným druhým, třetím či třeba i patnáctým rohem. Některá jiná spojení – typicky *To jsem já, Jindřich, volal jsem na ně*, ovšem nade mnou takovou moc nemají. Tedy a ovšemže: vy – nikoli já – si račte vybrat.

„A odešel na toaletu“

„Ten se bude divit...“

Přes tyto *kontextuální dekontextualizace* (to je už dnes poslední sprost'árna, čestné slovo) bych přece jen rád věnoval drobnou pozornost fotografiím samým, neboť se domnívám, že právě spontánně zachycované obrazy a jejich vlastní, okamžitě vzniknuvší objevné kontexty jsou autorovým nejsilnějším místem – jak to ostatně u fotografů bývá – a to i se

zřetelem k příznačné povaze anekdot ne–anekdot modrého humoru. Takové lokální energetické zdroje nalézám například v některých záběrech až obsedantně tematizujících akademické monumentální sochařství, tedy ony detaily pomníků, sousoší, karyatid, domovních průčelí apod. Zde shledávám Solaříkovu hravost i vášně dekomponovat mnohdy samy o sobě jaksi poklesle fotogenické celky i detaily takzvaně uměleckých děl, nalézat a vytvářet nové, z jejich kamenných či bronzových prvků a nahodilých setkání mnohdy velmi degradující příběhy. Jako by se tu stylizovaná anekdota modrého humoru stýkala či prolínala s potenciálem humoru, jemuž říkáme objektivní: právě ono přestylizované prostředí začasť velmi bombastického či prostě kýčovitého sochařství stává se objektivně vodivým a otevírá – podobně jako literární pseudostylizace oněch rustikálních, militaristických a jiných psaných příběhů – právě ony kýžené dveře umanuté modrohumorné nehoráznosti. Možná o poznání přirozeněji, neboť tento spontánní, nutkavý, a proto zpravidla objektivně nahodilý úkon se nemusí spoléhat na znovu a znovu nasliňovaný a notně již oslintaný dadaistický prst Tristana Tzary mířící doprostřed zavřeného slovníku významů. A nemusí činit z tohoto milého, ba mnohdy i vtipného, leč pohříchu uplynuvšího a opakujícího se gesta ctnost. Viz například foto nazvané libovolně *...kdož takové příběhy sami od sebe vyprávějí, protože je prožívají...* Takže, vážení přítomní, běžte a natírejte svou mysl namodro. A možná – kdo ví – se vám za oním příslovečným patnáctým rohem zjeví Ježek. Jaroslav.... v kleci.

Přeneseno na vernisáži výstavy fotografií Bruna Solaříka *O modrém humoru*, v pražské galerii Nora, dne 3. ledna 2013

